

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на тема:
**„АНАЛИЗ НА ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА СПРАВЯНЕ СЪС СТРЕСА ПРИ ДЕЦА В
БОЛНИЧНА СРЕДА“**

на докторант: **Вержиния Стоянова Цветкова**

асистент в Катедра „Здравни грижи“, ФОЗ на Медицински университет “Проф. д-р П.
Стоянов“ – Варна

за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“
в област на висшето образование: *7. Здравеопазване и спорт,*
професионално направление *7.4.Обществено здраве,*
по научна специалност: *Управление на здравни грижи*

Рецензент: проф. Соня Колева Тончева, д.м.
Директор на Филиал Шумен, МУ – Варна
Национален консултант по здравни грижи

Член на Научното жури, съгласно Заповед. №109-292/25.07.2017г на
Ректора на Медицински университет „Проф. д-р П. Стоянов“ – Варна

Данни за процедурата

Асистент **Вержиния Стоянова Цветкова** е зачислена като докторант на самостоятелна подготовка за придобиване на ОНС „Доктор“ в област на висшето образование: *7. Здравеопазване и спорт, професионално направление 7.4.Обществено здраве, по научна специалност: Управление на здравни грижи* в Катедра „Здравни грижи“, Факултет „Обществено здравеопазване“ на Медицински университет – Варна, съгласно Заповед на Ректора № Р -109-92/01.04.2016 г.

На основание чл.26 ал. 3 и чл.30, ал.3 от ППЗРАСРБ, чл.44, ал.2 от ППАС на МУ Варна и решение на ФС по протокол №85/20.01.2015г. на ФОЗ, успешно положен докторантски минимум и съобразно готовността и за публична защита **Вержиния Стоянова Цветкова** е отчислена с право на защита със Заповед № Р-109-292/25.07.2017 г. на Ректора на МУ - Варна.

Дисертационният труд е одобрен и предложен за публична защита на Разширен катедрен съвет на Катедра „Здравни грижи“ в МУ - Варна на 05.07.2017г.

Биографични данни и кариерно развитие на докторанта

Асистент **Вержиния Стоянова Цветкова** след придобиване на медицинско образование по специалност „Медицинска сестра“ в Медицински колеж Варна през 1998-2001 година с образователна степен „Специалист по...“ работи като редова Медицинска сестра в клиника по Неврохирургия (2001-2009) в МБАЛ „Света Анна – Варна“ – АД в град Варна. Завършва специалност „Управление на здравните грижи“ в МУ Варна през 2007г., а през 2008 година се дипломира като „Магистър“ по

специалност „Управление на здравни грижи“. През периода 2009-2011 заема позиция Старша медицинска сестра в Детско отделение МБАЛ „Света Анна – Варна” – АД в град Варна, след което за кратко през 2011 е Старша медицинска сестра в МСДК III-то Детско отделение по кардиология и гастроентерология на МБАЛ „Света Марина” ЕАД - град Варна. От същата 2011 година започва академичната кариера на В. Цветкова, която след издържан конкурс заема академична длъжност „Асистент“ в специалност „Медицинска сестра“ към Катедра „Здравни грижи“ във ФОЗ на МУ Варна, където продължава да работи и в момента.

Участва в практическо обучение на студентите – медицински сестри по следните дисциплини: Философия и въведение в сестринските грижи; Сестрински грижи при соматично болни; Сестрински грижи при деца и възрастни с увреждания; Сестрински грижи по домовете; Палиативни грижи; Сестрински грижи при неврологично болни; Сестрински грижи за възрастни; Сестрински грижи по домовете; Сестрински грижи в педиатрията. Има стремеж за разширяване на теоретичната си и практическа подготовка чрез участия във форми на СДО, които и помагат да оформя изследователските и преподавателските си умения – от 2009 до 2011 година има участия в 6 курса по различни направления в здравните грижи.

Ас. Цветкова е академичен наставник по Проект „Студентски практики“ BG051PO001-3.3.07-0002, финансиран по ОП „Развитие на човешките ресурси“, съфинансиран от Европейския социален фонд. Притежава базово ниво на разбиране, говорене и писане по руски и немски език.

Обща характеристика на дисертационният труд

Дисертационният труд, представен от ас. **Вержиния Стоянова Цветкова** е разработен към катедра Здравни грижи на ФОЗ към Медицински университет – гр. Варна. Дисертацията е структурирана в пет глави и съдържа 193 страници, включващи 17 таблици и 48 фигури, 12 приложения. Цитирани са 209 литературни източници, от които 139 на кирилица, 69 на латиница и 11 интернет източника.

Дисертационният труд е обсъден и предложен за защита на Катедрен съвет на Катедрата по здравни грижи при МУ „Проф. д-р Параскев Стоянов” – Варна на 05.07.2017 г.

Оценка на актуалността на темата

Темата, която е избрала за дисертационния си труд ас. Цветкова е важна и много актуална. Още с раждането си детето е подложено на стрес пред необходимостта да се адаптира към различни условия – към семейството, към другите деца от семейната среда, към детската ясла, детската градина, към специализирана институция и други. Всяка от тези среди има специфични особености и изисквания, които детето трябва да усвои, за да се адаптира към тях.

Престоят в болничното заведение е изпълнен с много емоционални моменти, които често за малкото дете са отрицателни. За детето това е период, който го отделя от средата и хората с които живее, и често предизвиква у него психическа травма. Периода на приспособяване на децата към болничното отделение може да бъде продължителен. Раздялата им с най-близките, с приятелите, с играчките, се преживяват особено болезнено от децата. Болестите и хоспитализацията често са критични събития, пред които едно дете е изправено, и стресът от него може да засегне всички членове на семейството. Родителите са особено чувствителни и понякога с неадекватно поведение вместо да съдействат пречат на медицинските специалисти. В този смисъл авторката е

потърсила пътища за бърза адаптация и работата с детето - пациент и родителите, както и възможности и предизвикателства, които стоят пред медицинските сестри, работещи с деца.

Приспособяването на болното дете към болничното отделение е особено актуален и важен момент свързан най-вече с бързото и надеждно преминаване на процеса на лечение и съкращаване на срока на хоспитализация.

Актуалността на темата на настоящият дисертационен е обусловена от недостига на информация свързана със стреса, който преживяват децата по време на болничния престой, от липсата на конкретни научни изследвания и методики за изследване на детския стрес по време на болничната хоспитализация. На базата на обстоен литературен обзор, показващ умението на авторката да борави с литературните източници е обобщена и анализирана информация предимно за изследвания на детския стрес в детски ясли, детски градини, стрес при осиновени деца и осиновители, медицински сестри и майки на хоспитализирани деца. Темата на дисертацията е актуална и поради факта, че авторката предлага цялостен подход, който представя резултати, свързани с анализа и възможностите за ускоряване на процеса на адаптация на деца при тяхната хоспитализация. В допълнение се отчита необходимостта от прилагането на съвременни иновативни методи за подпомагане на процеса на адаптация и справяне със стреса при децата в болничната среда.

Литературен обзор

Литературният обзор е разработен в обем от 58 страници, структуриран в I глава. В обзора са формулирани пет основни рубрики, които се отнасят до изясняване на „Същност и закономерности на детското развитие“, „Формиране на възможности за социална адаптация на децата от ранната възраст“, „Сестрински грижи за болното дете“, „Класически мероприятия и средства за повишаване на положителния емоционален тонус и облекчаване адаптацията на болното дете“, „Информационни платформи за управление на съдържание“. В литературният обзор в логическа последователност ас. Цветкова анализира източници, засягащи разработения в дисертационният труд проблем и развитата в следствие авторска концепция. Направени са важни изводи от литературния обзор. Този подход показва оригиналност на авторката, тъй като разглеждания проблем се нуждае от непрекъснато обсъждане у нас, за да намери своето разрешение. Докторантката е осъществила обстойно и детайлно проучване на различни източници, визиращи проблема за адаптацията на децата към болничната среда и начините за преодоляване на стреса, който преживяват болните деца в периода на хоспитализация. Засегнати са и професионалните умения, които следва да има медицинската сестра, която оказва грижи и може да управлява процеса свързан със стреса на децата – пациенти и подходите, които могат да бъдат прилагани.

За разработването на литературния обзор авторката се опира на достатъчно източници, които умело анализира и показва задълбочено познаване на мнение на други автори по избрания от нея проблем. Структурата на литературния обзор и стилового оформление показват уменията на ас. **Вергиния Стоянова Цветкова** да борави с литературни източници и да изразява собствено мнение по темата на дисертацията. *Така представеният литературен обзор може да бъде развит като „Ръководство на медицинската сестра за работа с болни деца и възможности за справяне със стреса в болницата“* и да бъде в помощ на медицинските сестри от практиката, както и на студенти – медицински сестри, които имат нагласа да работят в детски отделения и клиники.

Постановка на научното проучване

Глава II е озаглавена „Цел, задачи, материал и методика“. В тази част на дисертационния труд на базата на обстойно разработеният литературен обзор успешно е изведена целта, формулирани са 9 задачи и 4 хипотези и са предвидени методите за научното им доказване. Авторката е приложила разнообразни методи, които гарантират достоверност на получените резултати. Генералната съвкупност обхваща **602 анкетиращи**, разпределени както следва:

- **Медицински сестри** – 213 (87% от медицинските сестри работещи в детски и инфекциозни клиники, в които пролежават деца с остри заболявания);
- **Ръководители по здравни грижи** – 28 (76% от главните и старши медицински сестри на детски и инфекциозни клиники, в които пролежават деца с остри заболявания;
(За първите две групи проучването е реализирано в градовете – Варна, София, Шумен, Русе, Плевен и В.Търново)
- **Родители** – 361, придружители на деца преминали хоспитализация в детски и инфекциозни клиники, в повече от една трета от областите в Република България; (*Източна, Североизточна, Централна, Северна и Западна България*)

Дейностите по дисертационния труд са проведени в 3 етапа, описани подробно в Методиката на проучването.

Инструментариумът е собствено разработен и гарантира надеждност на приложените методи. Данните са обработени с подходящи статистически методи.

Резултати

По своята същност дисертационният труд представя резултати от огромно извършена работа от авторката. Резултатите са логически оформени и структурирани в глава III и глава IV и са представени практико-приложните аспекти на изследването. Този подход доказва умението на ас. Цветкова на базата на успешните доказвания в теоретичен аспект резултати да предложи практически подходи за овладяване на стреса при деца в болнична среда, което засилва достойнствата на дисертационния труд. Важна за анализа на резултатите е проведената експертна оценка, дадена от ръководителите по здравни грижи.

Във III глава, озаглавена “ Собствени проучвания, резултати и обсъждане “

В тази глава на дисертационния труд са разгледани влиянието на стреса при постъпване в болнична среда. Анализирани са резултати от изказано мнение на респондентите, относно приемливост на методите на системата „Active learning“ за справяне със стреса в детските отделения. Отделено е внимание на мнението на медицинските сестри, на родителите както и експерти по здравни грижи относно приемливост на методите на системата „Active learning“ в педиатричната практика и детските отделения.

Интерес представлява прилагането на информационна карта на методите на системата “Active learning” в сестринската практика.

Според анкетиранияте родители и медицински специалисти методите и техниките на системата „Active learning“ могат да бъдат приложени за ускоряване на процеса на адаптация на деца от 1 до 7 годишна възраст при тяхната хоспитализация.

Паралелно те единодушно оценяват в максимална степен на приемливост 132 от предложените общо 174 изследователски въпроса, което представлява 75,9% относителен дял от цялата съвкупност и доказва приложимостта на системата “Active learning” в педиатричната практика.

Всички анкетирани оценяват положително прилагането на иновативни практики в детските отделения и в частност в дейността на медицинската сестра. Експертите са оценили параметрите на своите компетенции и възможностите, която имат за прилагане на иновативни подходи за понижаване на стреса при деца в болничната среда разнообразни методи и форми за адаптация на децата в болничната среда.

Изразена е нагласата и готовността на медицинските специалисти за прилагане на модели благоприятстващи адаптацията на децата към болничната среда. 92,31% от изследваните ръководители по здравни грижи декларират, че са инфирмирани и познават методите на системата “Active learning” и изразяват готовност за прилагането и в педиатричната практика.

В IV глава “ Разработване на концепция за създаване на web-базирана платформа за подпомагане на процеса на адаптация на деца от 1 до 7 годишна възраст при болничната им хоспитализация и методика за прилагане на системата active learning в педиатрична клиника.”

В тази глава докторантката предлага Концепция (теоретически замисъл) за създаване на web-базирана платформа за подпомагане на процеса на адаптация на деца от 1 до 7 годишна възраст при болничната им хоспитализация. Разработената Концепция се основава на направеният литературен обзор; Конвенция за правата на детето; психологическите, педагогическите и социологическите аспекти на детското развитие; технологичното развитие на информационно-комуникационните системи; особеностите на детското поведение при хоспитализация; проведените анкетни проучвания сред родители и професионалисти по здравни грижи за изследване на тяхното мнение относно стреса при децата от хоспитализация и степента на приемливост на методите на системата “Active learning” за прилагането им при организиране на занимания за болното дете в условията на болничното заведение.

Авторката отчитайки социологическите особености на представителите на т.н. поколения „X“ (1965-1980), „Y“ (1980-1995), „Z“ (1995-2010) и най-вече на поколение „Алфа“ (родени след 2010) по отношение на степента на боравене с информационни технологии и в резултат на проведените анкетни проучвания за изследване на мнението на родителите и професионалистите по здравни грижи за приемливост за прилагане на методите на системата “Active learning” за организирани занимания в процеса на адаптация на децата при тяхната хоспитализация, предлага подобрени **учебно-игрови задачи и мултимедийни материали, разделени по възрастови групи**. Бързото развитие на медицинската практика, съвременните технологии прилагани в системата на здравеопазването, значителното нарастване на изискванията пред медицинските специалисти, обосновават необходимостта от прилагане на иновативни подходи в практиката на здравните грижи, разработването и внедряването на оптимални форми и средства за подобряване на процеса на обслужване в болнични условия.

Авторката достига до заключението, че прилагането на модел за въвеждане на системата Active Learning в педиатричната практика в частност е свързано с прилагането на широко мащабна методика. Нейното приложение непосредствено в педиатричната практика е свързано с риск и продължителност във времето. В същото време разработването на методика в значителна част би улеснило и създавало максимално добри условия за прилагането на модела.

Ас. Цветкона открива, че основана цел при разработване на методиката за прилагане на системата „Active Learning” в педиатричната практика е установяване на възможностите в процеса на оказване на здравни грижи да бъдат въведени за използване иновативни интерактивни методи, базирани на системата Active Learning в дейността на медицинската сестра.

Разработването на методика за прилагане на системата Active Learning създава благоприятни основополагащи условия за прилагане на системни изследвания, основани на търсенето на разнообразни по рода си ефективни общи и частни решения за снижаване на стреса при децата в болнични условия.

Оценка на приносите

Дисертационният труд представлява първо по рода си мащабно целенасочено и задълбочено, комплексно проучване за установяване на възможностите за прилагане на методите на системата „Active learning“ за понижаване на нивото на стрес и ускоряване на процеса на адаптация при хоспитализация на деца от 1 до 7 годишна възраст.

Резултатите от научното проучване, формулираните изводи и препоръки очертават приноси с теоретичен и приложно - практически характер.

Справката за приносите представена в дисертационния труд отразява сравнително обективно реалните достижения на автора. От представените от авторката приноси възприемам следните:

Приноси с теоретично-познавателен и методичен характер

- Анализирани са психологическите, педагогическите и социологическите аспекти на развитието на децата в ранна и предучилищна възраст (от 1 до 7 години) по отношение на спецификата на детското поведение при хоспитализация в болнични заведения;
- Обсъдена е ключовата роля на медицинската сестра в процеса на работа с родителите и обгрижване на болното дете по отношение на морално-етични норми, професионализъм, алгоритми на поведение и стереотипи на работа;
- Анализирани са класическите методи за прилагане на организирани занимания за болното дете. В резултат на анализа, учебно-игровите задачи са дистрибутирани по възрастови групи;
- Анализирани са методите и техниките на интерактивната система „Active learning“ за сепариране на тези от тях, които са приложими за адаптиране, интегриране и/или заменяне на класическите методи за прилагане на организирани занимания за болното дете в болничното отделение;
- Изследвано е влиянието на стреса при деца при постъпването им в болнично заведение чрез анкетно проучване на мнението на родители и специалисти по здравни, проведено в университетски и много профилни болници в страната;
- Доказана е висока степен на приемливост и готовност за прилагане на методите на системата „Active learning“ за справяне със стреса на децата при хоспитализация;
- Описани и изяснени са същността и произходът на интерактивните методи;

Приноси с практико-приложен характер:

- Анонсирана е интерактивна web-базирана платформа за споделяне на мултимедийно съдържание за осигуряване на възможност за прилагане на

методите на системата „Active learning“ за редуциране на нивото на стреса на децата при тяхната хоспитализация;

- Обоснована е организационната структура на интерактивната платформа и разпределението на мултимедийното съдържание по възрастови групи в съответствие със синтезираните матрици на взаимодействие на методите, въздействията, заниманията и системите от учебно-игрови задачи;
- Обоснована е необходимостта от създаване на целево мултимедийно съдържание на Български език за различните възрастови групи и провеждане на допълнително обучение на медицинските сестри от детските отделения за използване на интерактивната система и системата “Active learning”;
- Предлага се концепция за изграждане на интерактивни системи и мултимедийно съдържание в контекста на използване на информационните технологии и системата „Active learning“ за преодоляване на стреса и ускоряване на процеса на адаптация при хоспитализиране на деца от 1 до 7 годишна възраст.
- Предлага се методика за провеждане на експериментално въвеждане на предложената web-базирана система, с адаптирани методи на системата “Active learning” в педиатрична клиника.

Не приемам за теоретичен принос предложението на Наръчник за прилагане на методите на системата “Active learning” в сестринската практика, тъй като на този етап той не се открива в дисертационния труд, а в приложенията под №11 и визира възраст от 1 до 2 години. Препоръчвам авторката да разработи Наръчника за всички възрастови групи и го издаде, с което може да докаже принос и улесни практиката на медицинските сестри.

В дисертационният труд *не са ясно формулирани препоръки и предложения, които биха били ценни в методологически аспект* за Медицинските университети, БАПЗГ и болничното управление. Направените препоръки имат доста императивен характер, който придава докторанта. Една част от препоръките изискват експертна дейност и екипен подход, за да станат приемливи за практиката, друга част може финансово да не могат да се поемат от болниците. В този смисъл препоръките могат да бъдат съответните адресати да се запознаят с предложенията от дисертационния труд и на базата на политиките на различните лечебни заведения и ресурси, с които се разполага да бъдат приложени. Би могло да се отправят препоръки към МОН и МЗ.

Технически дисертационният труд е оформен според изискванията и представената литература е изчерпателна с постигнат баланс между посочени български и чужди издания. Авторката умело е приложила съвременен подход, анализирайки информация и от интернет източници.

Авторефератът изчерпателно и съвсем правилно възпроизвежда най – съществените моменти от дисертационният труд и е представен в обем от 78 страници.

Изследователският портфейл на авторката включва към момента общо 4 научни публикации, свързани с дисертационния труд, които са реализирани през 2017 година, с което асистент Цветкова е изпълнила изискванията критериите за ОНС „доктор”. Препоръчвам авторката да публикува резултати от проведеното проучване в специализирани научни списания у нас и в чужбина, за да станат достояние на по – широк кръг здравни професионалисти от практиката, работещи с деца – пациенти.

Асистент **Верджиния Стоянова Цветкова**, покрива напълно приетите от МУ- Варна изисквания за присъждане на образователна и научна степен „Доктор”, чрез разработения дисертационен труд, който е достатъчен по обем и може да се разглежда като актуална научна работа с важни теоретични и практически приноси. Имам малка критични бележки към дисертационния труд: 1. Намирам, че има известно разминаване

между заглавието на дисертационния труд и формулировката на целта, която значително стеснява обсъждания проблем.

Направените критични бележки не намаляват стойността и достойнствата на представения дисертационен труд.

Лични впечатления

Считам за необходимо да споделя личните си впечатления. Познавам ас. **Вержиния Стоянова Цветкова** от времето, когато се яви на конкурс за асистент в в Катедра „Здравни грижи“ на Медицински университет Варна. Открита по характер с добри комуникативни умения, любознателна и последователна в действията си тя се утвърждава като млад уважаван преподавател. Считам, че практическят опит, който притежава ас. Цветкова за работа с деца в болнична среда са провокирали желанието и да проучи различни подходи, които се прилагат за да се ускори адаптацията на децата към болничната среда от една страна, а от друга иновативното и мислене я ориентира към съвременни методи, които са близки до желанията на децата и познаването им на компютърните технологии. По този начин като млад преподавател и изследовател тя успешно формулира проблема на дисертационния си труд. Ас Цветкова е добронамерена, любознателна, ориентирана към взаимодействие с колеги и студенти при решаване на различни педагогически казуси. Притежава умения за работа в екип.

В заключение: Въз основа на професионалното развитие, научните и учебно-преподавателски постижения и съобразявайки се с критериите на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника към него и Правилника за развитие на академичния състав в МУ „Проф. д-р П. Стоянов“ - Варна, давам положителния си вот и убедено предлагам на уважаемото Научно жури докторантката **Вержиния Стоянова Цветкова** да придобие ОНС „Доктор“ по научната специалност „Управление на здравни грижи“ за нуждите на катедрата по Здравни грижи, факултет „Обществено здравеопазване“ на МУ- Варна.

11.09.2017

Изготвил рецензията,
Проф. Соня Тончева, дм